

คำบรรยาย

เรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

โดย นายอานันท์ ปันยารชุน

ประธานกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บท

ด้านสิทธิมนุษยชน

ในการสัมมนา ณ โรงแรมมหานคร กรุงเทพฯ (นิโก้)

วันอังคารที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๒

ณ โรงแรมมหานคร กรุงเทพฯ (นิโก้)

ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ท่านผู้เข้าร่วมสัมมนา และท่านผู้มีเกียรติ

ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญจากกระทรวงยุติธรรมให้มาบรรยายเรื่อง “การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ในวันนี้

ผมเชื่อว่าทุกท่านในที่นี้ มีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ดังนั้นผมจึงขอบรรยายโดยสรุปตามเวลาอันมีจำกัด เพื่อฝากข้อคิดเห็นหรือข้อสังเกตบางประการ อันอาจเป็นประโยชน์แก่การสัมมนาดังต่อไปนี้

(๑) ข้อพิจารณาประการแรกคือ ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เมื่อองค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ ต้องนับว่าเป็นเอกสารรับรองสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุดของมวลมนุษยชาติปฏิญญานี้ถึงแม้จะไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายโดยตรง แต่สหประชาชาติก็ได้อาศัยอ้างอิงในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ ตลอดมา

นับแต่นั้นมา สิทธิมนุษยชนซึ่งเคยถือกันมาช้านานว่าเป็นเรื่องภายในของประเทศที่จะให้หรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ตามที่รัฐจะเห็นสมควร กลายมาเป็นสิทธิระหว่างประเทศที่ทุกประเทศจะเข้ามาร่วมกันสอดส่องดูแลและแทรกแซงแก้ไขเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษย

ชนในประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยประเทศนั้น ๆ จะอ้างว่าเป็นเขตอำนาจภายในของตน (Domestic Jurisdiction) ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว

ดังจะเห็นได้จากสหประชาชาติได้เข้าแทรกแซงเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายครั้ง เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในบอสเนียเฮอร์เซโกวีนา หรือในโคโซโว เป็นต้น การจัดตั้งศาลอาญากรรมสงคราม เพื่อดำเนินคดีกับผู้มีส่วนร่วมทำผิดฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในบอสเนียเฮอร์เซโกวีนา ในประเทศรวันดา รวมทั้งการริเริ่มจะให้มีการดำเนินคดีกับอดีตผู้นำเขมรแดงที่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ประชาชนในสมัยที่เขมรแดงมีอำนาจปกครองกัมพูชาระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๒ รวมทั้งการที่กลุ่มประเทศ สหภาพยุโรปไม่ยินยอมให้ผู้นำพม่าเดินทางเข้าประเทศของตนเนื่องมาจากมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศนั้นอย่างรุนแรง เป็นต้น

ปัจจุบันประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ได้กลายมาเป็นหัวข้อสำคัญในการเจรจาทางการเมือง การค้าระหว่างประเทศ เช่น กรณีของสหรัฐอเมริกากับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน หรือการร่วมกันงัดข้อจากประเทศที่ใช้แรงงานเด็กหรือสตรีที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

นอกจากนั้น สหประชาชาติยังได้จัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศ อันมีผลก่อให้เกิดพันธกรณี ตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักการแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอีกหลายฉบับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วย สิทธิเด็ก สิทธิสตรี ผู้ใช้แรงงาน เป็นต้น ฯลฯ

ประเทศไทยเราก็ได้เข้าร่วมเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศดังกล่าวแล้วหลายฉบับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๑๕ ขณะที่ผมเป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ ของสหประชาชาติซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันตามกฎหมายและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อมา ได้ทราบว่าประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติกาฉบับนี้และมีผลตามกฎหมายเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๐ นอกจากนี้ ยังได้ทราบว่าประเทศไทยดำรงจะเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก นับว่าเป็นความก้าวหน้าทางด้านสิทธิมนุษยชนที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ดี ผมมีข้อสังเกตว่า การเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวมานี้ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่มีข้อพิจารณาอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

ประการแรก เมื่อเราเข้าเป็นภาคีข้อตกลงอันมีผลตามกฎหมายแล้ว เราต้องมีความตั้งใจและจริงจังที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างจริงจังด้วย เพราะมีฉันทันทีแล้ว การเข้าเป็นภาคีก็จะมีผลเพียงการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของประเทศในสายตาชาวโลกเท่านั้นแต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติซึ่งนับเป็นการสูญเสียอย่างน่าเสียดาย ตัวอย่างเช่น เราควรตรวจสอบกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ว่าขัดหรือแย้งกับพันธกรณีหรือไม่หากพบว่าขัดหรือแย้งก็ควรหาทางยกเลิกหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยเร็ว หรือถ้าเราจะตรากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับขึ้นในอนาคต เราก็ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลให้มากที่สุด เป็นต้น

ประการที่สอง ปัจจุบันนี้เรายังไม่มีหน่วยงานกลางหรือองค์กรกลางที่จะทำหน้าที่ติดตามดูแลสอดส่องว่า เมื่อเราเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนแล้ว เราได้ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีมากน้อยเพียงใดองค์กรกลางนี้อาจจะจัดตั้งขึ้น ทั้งฝ่ายบริหารและทางฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามมาตรา ๑๕๕ - ๒๐๐ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันด้วยก็ได้ เพื่อตรวจสอบไปพร้อม ๆ กัน อันจะช่วยให้การติดตามดูแลสอดส่อง ครอบคลุมได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม การเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนนั้น เราต้องตั้งเป้าหมายว่าจะให้เข้าสู่มาตรฐานสากล ตามเจตนารมณ์ของข้อตกลงนั้น ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เราไม่ควรอ้างว่า เราจะปฏิบัติเท่าที่เห็นสมควร หรือแบบไทย ๆ ดังที่การพูดกันอยู่เสมอทั้งในสังคมไทยและหลายประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะการมีความคิดเช่นนี้จะมีผลกระทบต่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมิให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และจะก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) อันเป็นข้อห้ามที่สหประชาชาติถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง รวมทั้งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๔๐ ก็ได้บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติไว้ด้วยเป็นครั้งแรก

อย่างไรก็ดี การจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับศักยภาพของประเทศนั้น ๆ ด้วยว่าจะเอื้ออำนวยเพียงใดด้วย สหประชาชาติก็ยอมรับว่าแต่ละประเทศมีขีดความสามารถไม่เท่ากัน แต่ทุกประเทศจะต้องตั้งเป้าหมายไว้ตรงกัน คือ ต้องพัฒนามาตรการต่าง ๆ ภายในประเทศและร่วมมือกันระหว่างประเทศ ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ดีที่สุด เท่าที่จะสามารถกระทำได้

(๒) **ข้อพิจารณาประการที่สองคือ** เราควรตรวจสอบการพัฒนามาตรการต่าง ๆ อันจำเป็นภายในประเทศของเราเองว่าในอดีตเราได้ทำอะไรไปบ้าง ปัจจุบันสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเป็นอย่างไร และในอนาคตเราควรทำอย่างไร เพื่อให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ

มนุษยชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสมตามเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แห่งสหประชาชาติ

ผมมีข้อสังเกตว่า ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย มีความแตกต่างกับหลาย ประเทศ ทั้งในทวีปเอเชียหรือทางตะวันตก นั่นก็คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยที่เกิดขึ้นในอดีต มักจะเป็นเรื่องการละเมิดสิทธิประชาชนโดยองค์กรรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ แต่การละเมิดสิทธิ โดยประชาชนด้วยกันเองมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมหรือสภาพสังคมไทยมีบทบาทในเรื่องนี้

- เราไม่เคยมีปัญหาการเลือกปฏิบัติเรื่องเชื้อชาติ ขณะที่บางประเทศ เช่นประเทศวันดา ในทวีปอาฟริกาได้มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ระหว่างชนเผ่าสุดูกับชนเผ่าตุ๊ดซี่ ชาวทมิฬกับชาวสิงหลในศรีลังกา ชาวเซิร์บกับคนเชื้อสายแอลเบเนียนในโคโซโว
- เราไม่เคยมีปัญหาเรื่องผิวเหมือนสหรัฐอเมริกา, ออสเตรเลีย หรือแอฟริกาใต้
- เราไม่เคยมีปัญหาเรื่องศาสนาเหมือนยิวและมุสลิมในตะวันออกกลางคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ในไอร์แลนด์เหนือ ฮินดูกับสิกข์ในอินเดีย หรือปัญหาระหว่างชาวคริสต์กับชาวมุสลิม ที่มีเหตุฆ่าฟันกันในบางพื้นที่ของอินโดนีเซียปัจจุบัน
- เราไม่มีปัญหาเรื่องภาษาเหมือนแคนาดา ระหว่างประชาชนที่พูดภาษาเหมือนแคนาดา ระหว่างประชาชนที่พูดภาษาอังกฤษ กับประชาชนที่พูดภาษาฝรั่งเศสในรัฐควิเบก ถึงขนาดจะขอแยกดินแดน ฯลฯ

ในอดีต เราเคยมีปัญหาการก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดนใน ๔ จังหวัดภาคใต้ แต่เป็นเรื่องการเมืองโดยตรง ชาวไทยที่นับถือพุทธกับชาวไทยที่เป็นมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข ไม่มีการก่อเหตุรุนแรงระหว่างประชาชนด้วยกันการก่อการร้ายใน ๔ จังหวัดภาคใต้ในอดีตและในปัจจุบัน จะเป็นเรื่องที่กระทำต่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือทรัพย์สินของรัฐทั้งสิ้น และแม้จะเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นเป็นบางครั้งในประเทศไทย เช่นเหตุการณ์รุนแรง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หรือพฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ ก็เกิดขึ้นชั่วคราวระยะสั้น ๆ และเหตุการณ์ก็กลับเป็นปกติอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ดี ปัญหาการละเมิดสิทธิโดยเอกชนต่อเอกชนในประเทศไทยได้เพิ่มมากขึ้นแล้ว เช่น การใช้แรงงานเด็ก สตรีโดยผิดกฎหมาย การค้าประเวณี การค้าเด็กหรือผู้หญิง ซึ่งเป็นเรื่องที่เราควรติดตามอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

เหตุผลสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ที่ทำให้สังคมไทยมีความปกติสุขไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือการก่อเหตุร้ายรุนแรง ก็เพราะมีสถาบันกษัตริย์ที่มั่นคงและเที่ยงธรรม และเป็นจุดรวมหัวใจของคนไทย

ทุกคน ทุกคนมีความเทิดทูนบูชาต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเหมือนกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นอบอุ่น ไม่มีการเลือกปฏิบัติในระหว่างคนไทยด้วยกันเอง หรือกับคนต่างชาติที่มาพำนักตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และเป็นลักษณะพิเศษของสังคมไทยที่เป็นมาตั้งแต่โบราณกาล ซึ่งเราควรมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและลักษณะสังคมไทยดังกล่าวนี

เท่าที่ผมได้ติดตามการพัฒนาด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยพบว่า ได้เป็นไปได้โดยมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นลำดับ เช่น เราได้ประกาศใช้กฎหมายใหม่ ๆ หลายฉบับเพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นจำนวนมาก เช่น

- เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ ครั้งสำคัญเพื่อรับรองสิทธิของหญิงให้เท่าเทียมกับชาย
- การประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติการค้าเด็กและสตรี พ.ศ. ๒๕๔๐
- การเสนอพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ... ตามมาตรา ๑๕๕ - ๒๐๐ แห่งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๔๐
- การยกเลิกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ห้ามสตรีดำรงตำแหน่งข้าราชการบางตำแหน่ง
- การแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย หรือนักโทษให้มีสถานะดีขึ้น
- การประกาศใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๖
- การประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้มาจากการร่างอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางมากที่สุดเท่าที่เคยมีการร่างรัฐธรรมนูญในประเทศไทย

(๓) **ข้อพิจารณาประการที่สามคือ** การจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทแห่งชาติด้านสิทธิมนุษยชน

จากข้อเท็จจริงดังได้กล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้มีความสำคัญมากขึ้นตลอดเวลา และประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทด้านนี้โดยดำเนินการเป็นได้

ผลเป็นที่น่าพอใจตามสมควร โดยภาครัฐและภาคเอกชนต่างร่วมมือกันในการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

อย่างไรก็ดี การดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ โดยมิได้มีการประสานงานทางด้านการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการเท่าที่ควร อาทิ การคุ้มครองสิทธิเด็กและสตรี มีองค์กรภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องของหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานอัยการสูงสุด ฯลฯ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม มีองค์กรภาครัฐหลายแห่งเกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรฯ กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร ฯลฯ สิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา มีหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวข้องของหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร องค์กรปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลมีความอิสระในการดำเนินการตามกฎหมาย ฯลฯ

การดำเนินงานที่มีลักษณะต่างคนต่างทำดังกล่าวนี้ ทำให้การกำหนดนโยบายแผนปฏิบัติการกำหนดเป้าหมาย การติดตามประเมินผล ฯลฯ ขาดความชัดเจน ไม่มีเอกภาพ และอาจเกิดความขัดแย้งหรือซ้ำซ้อนกันได้เสมอ ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถบรรลุได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้น รัฐบาลจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน โดยเชิญผมเป็นประธานกรรมการ ซึ่งผมก็ได้ตอบรับด้วยความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติยิ่ง บัดนี้คณะอนุกรรมการร่างนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งคณะกรรมการแห่งชาติฯ แต่งตั้งได้ดำเนินการร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิหลายฝ่าย ได้เสียสละเวลาร่วมแรงร่วมใจเขียนแผนแม่บทนี้ขึ้นโดยไม่ได้รับข้อตอบแทนแต่อย่างใด นับเป็นเรื่องที่น่ายกย่องสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

(๔) สรุป ในทัศนะของผมเห็นว่าการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย มีแนวโน้มไปในทางที่ดีมากยิ่งขึ้น และองค์ประกอบสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนให้ประสานความสำเร็จอย่างน้อยควรมีดังต่อไปนี้คือ

๔.๑ การให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนศึกษาแก่ประชาชนทั้งในการเรียนรู้ในระบบตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และการเรียนรู้ทั่วไป เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เพราะหากประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง

ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะช่วยให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก้าวเข้าสู่มาตรฐานสากลเร็วขึ้น ประเทศที่ประสบความสำเร็จทางด้านสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันต่างมีปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพอย่างจริงจัง และใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายต่าง ๆ อย่างถูกต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ละเมิดกฎหมาย แต่ถ้าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพและใช้อย่างไม่ถูกต้องหรือตามอำเภอใจ เราก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จในเรื่องนี้

๔.๒ การให้ความสำคัญแก่สิทธิมนุษยชนศึกษาที่ได้แก่บรรดาเจ้าหน้าที่รัฐทุกหน่วยงาน เพราะการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย มักจะเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ หากได้มีการศึกษาสิทธิมนุษยชนอย่างถูกต้อง จะช่วยยับยั้งมิให้ละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างได้ผลและเจ้าหน้าที่รัฐจะให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอยู่ตลอดเวลา

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ขณะที่ผมเป็นนายกรัฐมนตรีคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการศึกษาอบรมสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแก่เจ้าหน้าที่รัฐ และให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบเป็นต้น นอกจากนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติให้มีการจัดตั้งกลไกระดับชาติ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง ซึ่งปัจจุบันก็คือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตาม ม. ๑๕๕ - ๒๐๐ แห่งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๔๐ นั่นเอง

๔.๓ การให้ความสำคัญแก่การพัฒนากระบวนการตรวจสอบ สอบสวนความรับผิดชอบ และแก้ไขเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งที่เป็นกลไกในกระบวนการยุติธรรม กลไกทางบริหาร กลไกของชุมชน กลไกทางด้านสื่อมวลชน ฯลฯ โดยร่วมประสานงานไปพร้อม ๆ กัน จะทำให้กระบวนการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น

ท้ายสุดนี้ ในฐานะประธานคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน ผมขอขอบคุณผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาร่วมพิจารณาและให้ความเห็นวิเคราะห์แผนแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งจัดทำเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของท่าน ย่อมมีคุณค่าและมีประโยชน์ยิ่งต่อคณะกรรมการฯ เพื่อจักได้นำไปประกอบการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงร่างแผนแม่บทฉบับนี้ ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและเอื้อต่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สอดตามเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน